

KIYI POTANSİYELİ,POTANSİYEL KULLANIM ALANLARI VE
KIYI PLANLAMASINDA YENİ YAKLAŞIMLAR ARAMA GEREĞİ

Prof.Dr.Şinasi Aydemir

KTÜ.Mimarlık Bölümü,Şehircilik Anabilim Dalı

KIYILAR SEMİNERİ
MEVZUAT,PLANLAMA,UYGULAMA
28-29 Mayıs 1992,TRABZON

KIYI POTANSİYELİ,POTANSİYEL KULLANIM ALANLARI VE
KIYI PLANLAMASINDA YENİ YAKLAŞIMLAR ARAMA GEREĞİ

Şinasi Aydemir

Kıyıların kullanımı ve düzenlemesine ilişkin kollokyum ve seminerlerin,bildiğimiz kadarı ile,dördüncüsü yapılıyor.Bundan önceki toplantıların bildiri-leri tekrar gözden geçirildiğinde hemen hepsinde benzer noktalara ağırlık verildiği görülmektedir.Bu tür tekrarlanan değerlendirmeler toplantıların kısa aralıklarla yapılmasından kaynaklandığı kadar,kısa sürelerde kıyıya ilişkin sorunların çözülmemesinden de kaynaklanmaktadır.

Kıyı kullanımında üzerinde durulan ortak sorunlar ana başlıkları şöyle sıralanabilir:

- 1.Ülkede gözlenen büyüme ve gelişme,
- 2.Konut sorununun çözümü için kıyı alanlarına yönelme,
- 3.Endüstri üretiminin kıyı alanlarına kayması/kaydırılması,kıyılarda yer alması zorunlu endüstrilerde gelişme isteği,
- 4.Kıyıların artan turizm,rekreasyon ve ikinci konut amaçlı kullanım talebi,
- 5.Kıyılardaki arkeolojik sit alanlarının korunması ve tarımsal üretim alanlarına,dolayısı ile özel ürünlere talebin artması,
- 6.Kullanım potansiyeli olan iç sularda su havzalarının korunması.

Ülke kıyılarının bir bölümünde yukarıdaki sorunların tümü yaşanırken bir bölümünde de sadece bir yada birkaçı yaşanmaktadır.Kıyıların,deniz-göl-akarsu-uzun dönemli planlama(long range planning) yaklaşımı içinde nasıl kullanılacağına stratejik karar olarak benimsenmesi gerekir.Bu kararın alınması ve ödünsüz izlenmesi ise kıyı potansiyeli ve kıyıyı kullanım taleplerini ve talepteki potansiyeli belirlemeye bağlıdır.

Kıyının,az bulunan,elden çıkarılmasının geri dönüşsüz sonuçlar doğuran,ekolojik açıdan duyarlı bir kaynak olduğunu herkes bilmekte ve kabul etmektedir.Bir anlamda kıyı monopol bir mal niteliği kazanmaktadır.

Yeterli veriye erişildiği varsayılarak nüfus artışı,turist sayısındaki artış (iç-diş turist) ve kullanılabilir kıyı alanları arasında şekildeki gibi bir ilişki kurulabilir(Bkz.Şekil 1).

Kullanılabilir kıyı miktarı,yapılan dolgular ve erozyonlarla kayıplar hesabı katılmasa,sabit kaldığı için,nüfus artışı ve iç-diş turizmin talep edeceği kıyı kullanımı ve kıyıların sanayi amaçlı kullanım talepleri sonucu,uzun dönemde bir yoğunlaşma kaçınılmaz olacaktır.

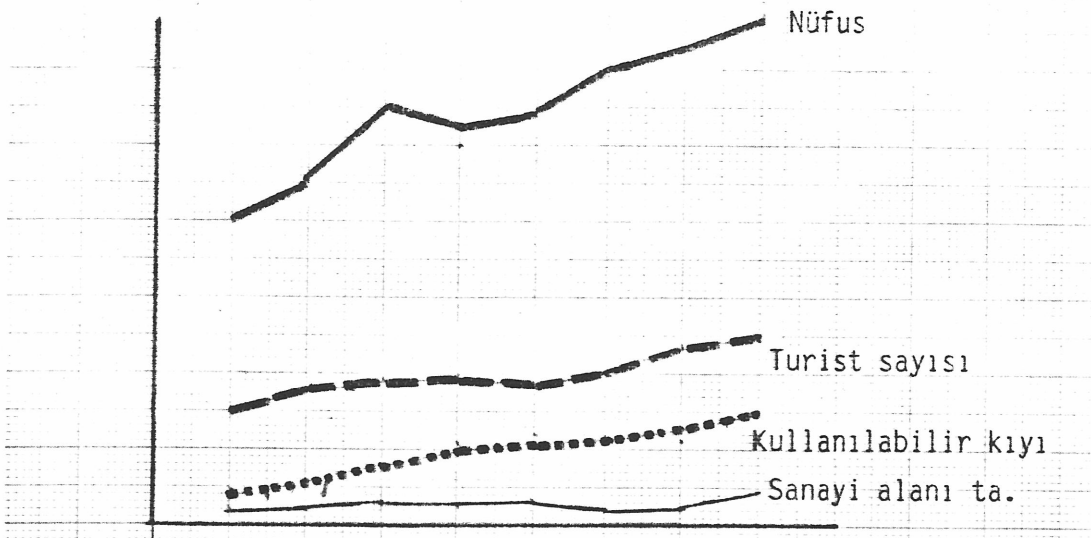
Bu savumuzu Doğu Karadeniz Bölgesi için örnekleyerek açıklarsak;Doğu Karadeniz bölgesinde Samsun-Hopa arasında yaklaşık 560 km. kıyı vardır.Kıyı gerisindeki karayolu ile kıyı çizgisi arasındaki kıyı derinliği ortalama 15m.dir. Buna göre DKB.de kullanılabilir kıyı alanı 84000 ha.dır.Bu alanın yalnızca bölge nüfusu tarafından turizm ve rekreasyon amaçlı kullanılageldiğini varsayarsak kıyı kullanım yoğunluğunun 1970 ten buyana giderek arttığını görürüz.

Kullanılabilir kıyı miktarı artmayacağına göre,artan bölge nüfusunun gelecek 10,20,50 yıl içindeki yalnızca turizm ve rekreasyon amaçlı istemleri kıyıları da karşılanacak olursa bu yoğunluğun yerleşme yoğunlukları düzeyine çıkacağı açıktır(Bkz.Şekil 2).Kaldığı,kıyıları 1970 lerden beri yalnızca turizm ve rekreasyon amaçlı kullanılmamaktadır.DKB.kıyılarında o yıllardan beri sanayi,devlet yolu üzeri ulaşım destek hizmetleri,ikincil konutlar ve kıyı yerleşmelerinin fiziksel gelişmeleri de yer almaktadır (Bkz.Şekil 3,4)).Bu gelişme ve kıyı kullanım biçimi nereye kadar sürdürülebilir ?.

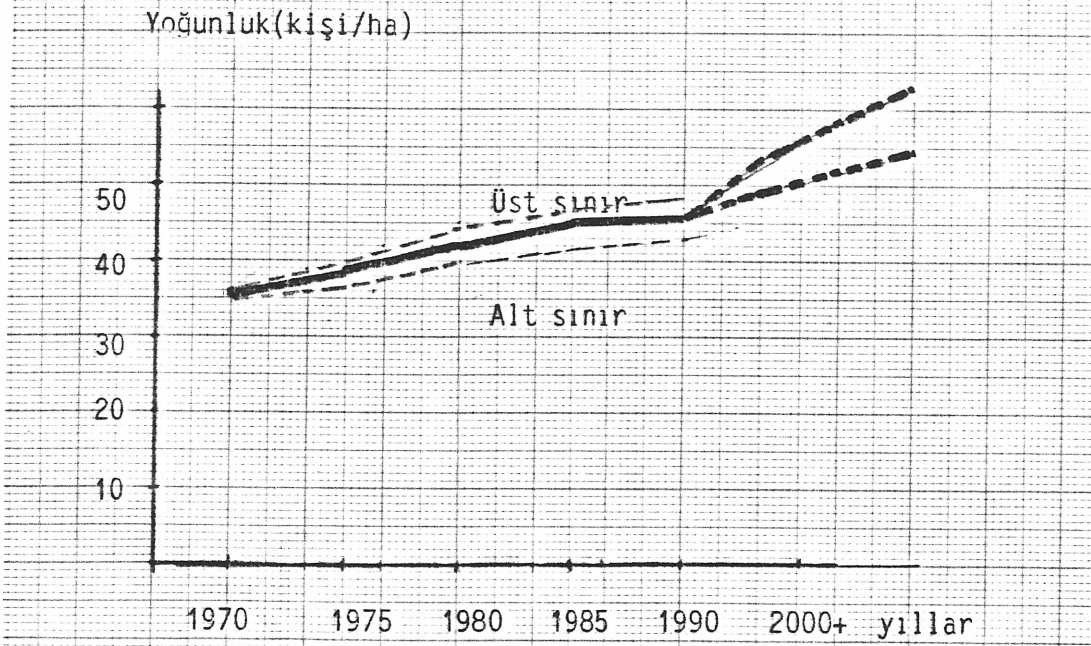
DKB.de 2000 li yıllarda endüstri amaçlı alan gereksinmesi,ortalama bir değerle,2500 ha. civarındadır.Doğu Karadeniz İşbirliği,serbest bölgeler,beşinci rafineri ve petrokimya kompleksi vb.girişimlerin getireceği arazi kullanım talebinin bir bölümü de yine kıyılarda yer alacaktır.DKB.kentlerinde kent içi kıyıları rekreasyon ve denize girme için kullanılmamaktadır.Toplumun serbestçe kullanacağı düzenli alanlar çok sınırlıdır.Kullanılabilen yerlerde kamu kuruluşlarının elindedir.

Bu açıdan bakıldığında kıyıların çok yönlü kullanım talebi karşısında,kıyıların planlı,özenli kullanımı zorunluluktur.Birbaşka deyişle,olası kullanımlara ve kullanım potansiyellerine göre kıyılarda bilinçli bir zone'lama kaçınılmazdır.Kıyıların ne türden kullanılırsa kullanılsın,ekolojileri ,jeoloji ve hidrolojileride dikkatle izlenmek zorundadır.Kısaca,DKB.kullanılabilir kıyı kaynağı sınırlıdır,ama kullanım talepleri artarak çeşitlenecektir.Bu dengenin kurulması zorunludur.Benzer değerlendirmeler Samsun-İstanbul,İstanbul'dan Ege ve Akdeniz kıyılarına doğru ve iç sularda da yapılmalıdır.Ancak o zaman kullanılabilir deniz,göl ve akarsu gibi kıyı uzunluğu ,gerisindeki alan, ve bu alanın kullanım talepleri karşısındaki mevcut görünümü ortaya çıkarılabilir

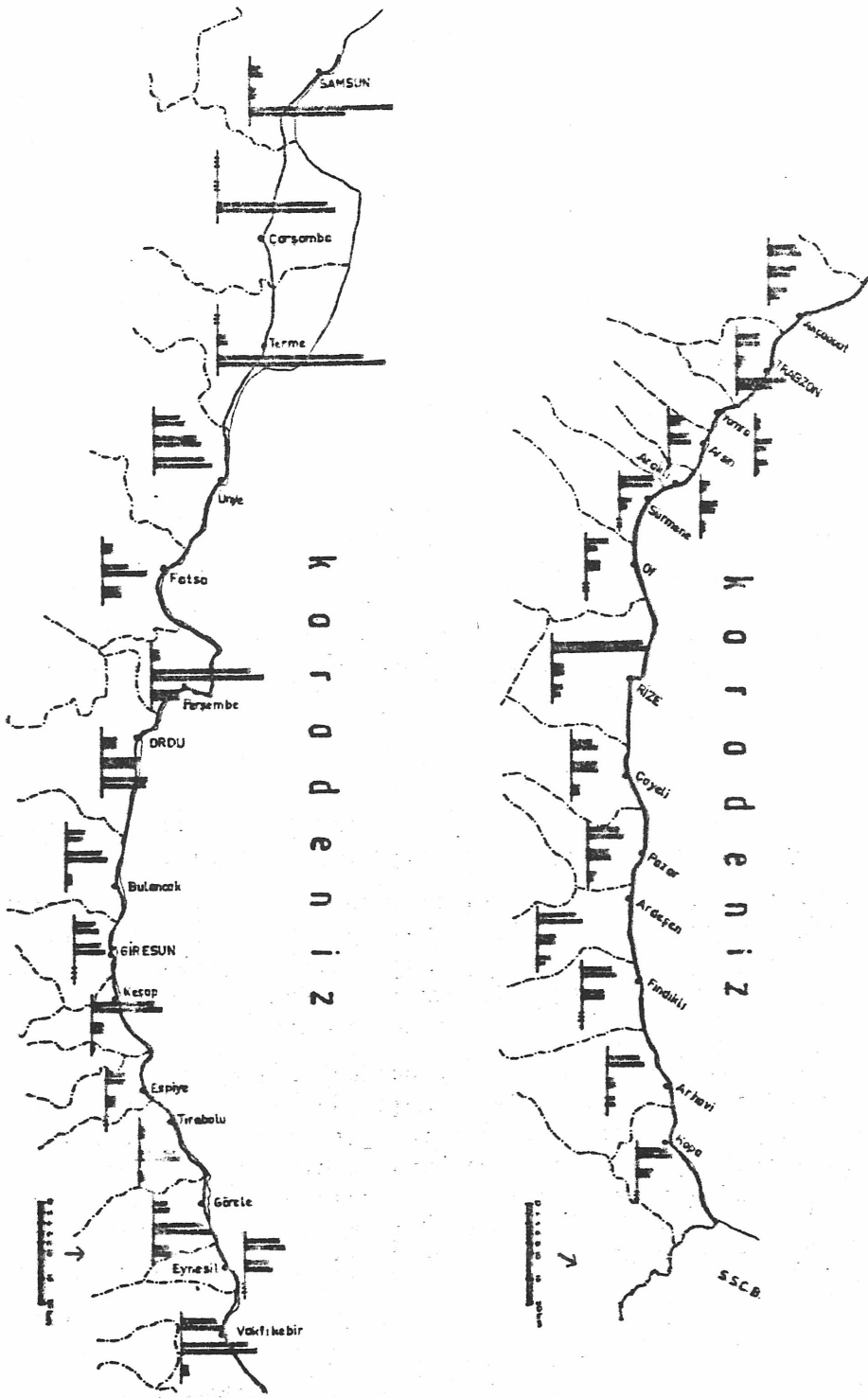
Uzun dönemli planlama yaklaşımı içinde de kıyılardaki kullanım değerleri sap-

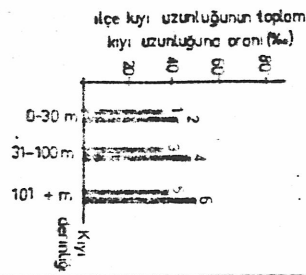
ŞEKİL1: Kıyı Kullanım İlişkisi(Kıyı kullanım yoğ).

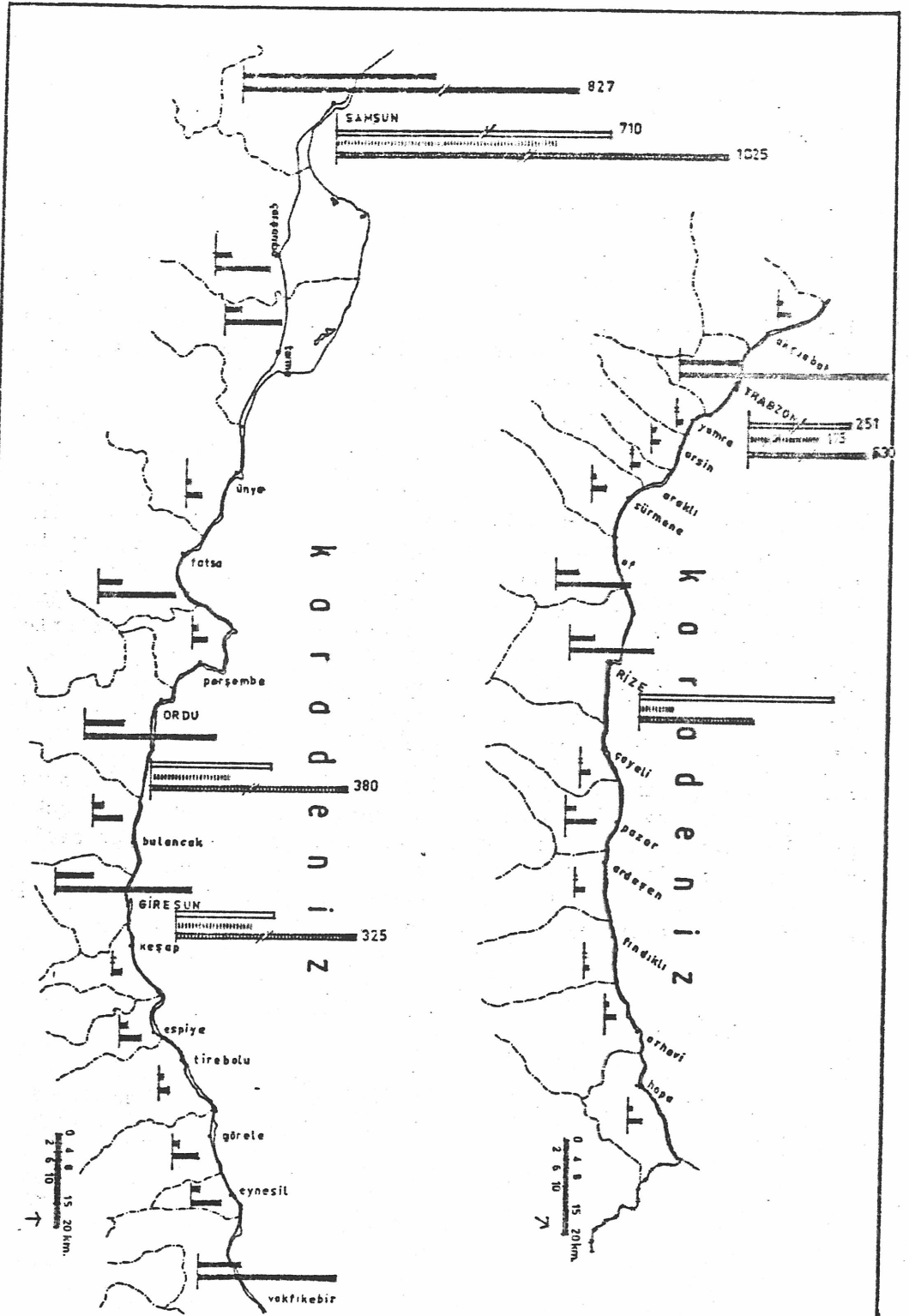
ŞEKİL 2: Doğu Karadeniz Bölgesinde Kıyı Kullanım Yoğ.

Şekil 3.
Doğukoroçdeniz kıyı uzunluğunun derinlik gruplarına göre dağılımı.
kullanılmamış kıyı / toplam kıyı

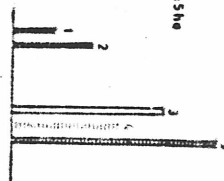
- 0-30m derinlikte ilçe kıyı uzunluğunun toplam kıyı uzunluğuna oranı (%)
- 0-30m derinlikte ilçe kullanılan kıyı uzunluğunun toplam kullanılan kıyı uzunluğuna oranı
- 31-100m derinlikte ilçe kıyı uzunluğunun toplam kıyı uzunluğuna oranı
- 31-100m derinlikte ilçe kullanılan kıyı uzunluğunun toplam kullanılan kıyı uzunluğuna oranı
- 101m derinlikte ilçe kıyı uzunluğunun toplam kıyı uzunluğuna oranı
- 101m derinlikte ilçe kullanılan kıyı uzunluğunun toplam kullanılan kıyı uzunluğuna oranı

şekil 4-

doğukorodenez
'2000' yılı için geş
rekl ek sonoyi
olanları doğılımlı.

1mm = 50m

- 1: 5m²/kişi için gerekli ek alan.
- 2: 7m² kişi için gerekli ek alan
- 3: istih dam yöntemi göre Ge. a.
- 4: 5m² kişi için gerekli ek alan
- 5: 7m² kişi için gerekli ek alan
- II. orf.

tanabilir. Alışılacağı gibi, ya da yerleşimi kurallarının öngördüğü gibi, üretimin en ucuza yapılabileceği yerler olarak görülmemelidir kıyıları. Kamu ve özel girişimciler de, bu görüş açısından, yatırımlarını kıyıların ötesinde, Anadolu içlerinde yapma risklerini artık almak zorunda olduklarını kavramalıdır.

Kıyıların kullanımını yönlendirecek yasal düzenlemelerinde, kıyıların kullanım amaçları ve potansiyellerini gözönünde tutarak yapılması, planlama ve uygulama çalışmalarının başarısının garantisi olacaktır.

Yasal düzenlemelerin ülke kıyılarının özelliklerine göre düzenlemeye olanak verici olması planlama ve uygulamada yöresel farklılıkları değerlendirmek için yönlendirici olacaktır.

Bilindiği gibi kıyıların kullanımı için kıyılarda planlama;

.kentsel yerleşme alanlarında,

.kırsal yerleşme alanlarında,

.tarımsal/boş alanlarda aşağıdaki amaçlarla yapılmaktadır.

.konut, rekreasyon (park, bahçe, kordon vb.), liman hizmetleri (yolcu salonu, marina vb), liman hizmetleri (yükleme, boşaltma), serbest bölgeler, üretim (sanayi), otel-motel, kamp yeri, plaj, tarım-orman, doğal ve arkeolojik sit alanları.

Ülke kıyılarının hepsinde (deniz, göl, akarsu kıyıları) yukarıda belirtilen kullanımlardan ne kadar ve ne türün yer alabileceği kıyıların bir envanterinin yapılmasından sonra belirlenebilir.

Kıyıların planlanmasında ve planların uygulamasında kamu kuruluşları, belediyeler ve özel sektör yer almaktadır. Yasal düzenlemeler, kıyıların özelliğine ve içinde/üzerinde bulundukları değerlere göre farklı kurumların sorumluluk alanlarını belirlemektedir. Görev ve sorumlulukların dağıtılması, uygulamada ön izin, kesin izin alma gibi hususlarda zaman alıcı bir süreci başlatmaktadır. Kıyı planlaması için önceden belirlenen ilke kararları doğrultusunda, kıyıların planlanması ve kullanılması için Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları benzeri yerinden karar organları oluşturulması, kıyısı olan ve planlama yapacak kurumların oy hakkı ile katılmalarını sağlayıcı bir örgütlenmeye giderek bu sorunun üstesinden gelinebilir görüşünderiz.

Diğer taraftan, kıyıların planlanması, düzenlenmesi, kıyılarda yer alacak işlevler dikkate alındığında bir yönüyle bölgesel planlama konusudur. Bu açıdan bölge planlamasında, imar yasasında belirtildiği gibi DPT'nin arzusuna bırakılmamalı, bir yasal zorunluluk olmalıdır.

Kıyılarda kullanım türü ve kullanım büyüklüğü belirlendikten sonra, proje ölçeğinde düzenlemelerin ilkeleri, yasal ve teknik ölçütler olarak belirlenmelidir.

Yasal düzenlemelerin ve kıyıların planlamasının ana ilkeleri aşağıda belirtilen hususları kapsamalıdır:

- .Kıyılar,her sınıftan,her ülkeden insanların rekreasyon amaçlı istemlerini sağlayıcı yönde düzenlenmeli,
- .Kıyılarda insanların engelsiz dolaşabileceği kıyı bantları-kumsal ve yürüme alanları-düzenlenmeli,
- .Gerekli yerlerde kumsal ve arkasındaki kıyı bandı yeşil kuşaklarla korunmalı,
- .Kıyı arkasındaki alanlarda kıyıya dik,derinlemesine kullanımlar düzenlenmeli,
- .Gelecekteki belirsizliklere de yanıt olabilecek büyüklükte ve bölgesel özelliklerin olanak verdiği ölçüde bir kıyı alanı kesin koruma altına alınmalı(örneğin DKB.zorunlu olarak 100m.den az olabilir),
- .Tapulama yoluyla kıyıda mülkiyet edinmeye son verilmeli,
- .Su havzaları ilgili mevzuat doğrultusunda(umumi hıfızshha yasası) korunmalı,
- .Kara ve deniz ekolojisini gözetilen bir planlama ve uygulama sağlanmalı,
- .Kıyılarda yer alan/alacak kentsel ve endüstriyel kullanımların daha az yer kaplayan teknoloji olması sağlanmalı,belirli bölgelerde bölge planları doğrultusunda organize sanayi bölgeleri,endüstri parkları,teknoparklar gibi yoğun kullanımlara yönelinerek dış ekonomiler yaratılmalı,
- . Özellikle Karadenizde,deniz canlı ortam derinliğinin az oluşu dikkate alınarak atıkların kesin olarak arıtılması,
- . Doğal ve kültürel miras değeri olan kıyılar gelecek için potansiyel kaynak olarak değerlendirilmeli ve başka amaçlarla kullanılmamalı,.

Bu doğrultuda bir kıyı kullanımı yaklaşımı,bugünkü görünümüyle tesbih taneleri gibi kıyılar boyunca km.lerce uzayan turistik tesisler yerine belirli yerlerde daha yoğunlaşan kullanımların oluşmasını sağlayabilir.Böylece,ülke iç turizminde büyük kitlelerin yararlanabileceği alanlar sağlanabileceği gibi yığılma ekonomilerinden de yararlanılabilir.

Kıyılar sadece denizle kara arasında bir toprak parçası olarak görülmemeli.Kıyı üzerinde yer alan yerleşmelerin korunmasını sağlayıcı kuralların geliştirilmesini sağlamak gerekir.

Uygulama ölçeğinde ise kıyılardaki yapılaşmalar kıyıya paralel değil derinlemesine gelişmeli,kıyı ile arkası arkasında ,bugün çok kıyı kentinde olduğu gibi,duvarlar oluşması önlenmeli.Kıyılarda,kıyı arkası yapılaşmalarda topoğrafya ve silüeti hiçe sayan boyutlarda yapılanmalara izin verilmemeli(Antalya Ofo otel gibi).

Çevre bilincinin güçlenmekte olduğu bir dönemden geçmekteyiz.Bu bilinç daha da güçlenerek sürecektir.

Bu bilinçlenme sonucundadır ki kamuoyu ülkedeki deniz,göl ve akarsu kıyıları-
nın nasıl kirletildiğini,ekolojik dengelerin nasıl bozulduğunu ve ne tür de-
ğerleri yitirmekte olduğumuzu görerek öğrenmektedir.Her tür kıyıda ekolojik
dengeleri ön planda tutan planlama ve uygulama ilkeleri yasal düzenlemeler
arasında yer almalıdır.Sürdürülebilir kalkınma istiyorsak,bunu her yerde ve kı-
yılarda da geçerli hale getirmenin yollarını hayata geçirmeliyiz.

Sonuç olarak,kıyı kaynakları yenilemeyen,sınırlı kaynaktır.İç ve dış talep ise
uzun dönemde çok daha artarak sürecektir.Kapsamlı kıyı planlaması için ayrıntı-
lı kıyı envanterine gerek vardır.Bugün yapılaşma yasağı olan kıyı bandı derin-
liği belirlenirken geleceğe ilişkin belirsizlikler göz önünde tutulmalı;amaç,
kaynak ve kullanım dengesini kuracak uzun dönemli planlar yapılana kadar,
kıyı bandı derinliği yüksek tutulmalıdır görüşündeyiz.

Kaynaklar:

Aydemir.Ş,Erkonak.S(1983),Kıyılar Kollokyumu,7.Dünya Şehircilik Günü,Trabzon.
Çukurova Üniversitesi(1984),Kıyıların Korunması Paneli,Adana.